

HUQUQIY ONGNI RIVOJLANTIRISH

Ortiqov Ahror Rasuljon o'g'li

Andijon Yuridik texnikumi 1-kurs talabasi tel: 93 8448118

Annotatsiya: Mazkur maqolada/tadqiqotda shaxs, jamiyat va davlat hayotidagi huquqiy ongning ahamiyati, uning tarkibiy tuzilishi hamda rivojlantirishning dolzarb masalalari har tomonlama tahlil qilingan. Huquqiy ong — bu nafaqat huquq normalarini bilish, balki ularga hurmat, ichki e'tiqod va huquqiy faoliyatga bo'lgan tayyorgarlikni o'z ichiga oluvchi ijtimoiy-psixologik hodisadir. Tadqiqotda huquqiy ongning asosiy shakllari – kundalik, professional va ilmiy ong turlari o'rganilib, ularning rivojlanishiga ta'sir etuvchi ichki (ta'lim, tarbiya, shaxsiy tajriba) va tashqi (ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy muhit, qonunchilik holati) omillar aniqlangan. Shuningdek, aholining huquqiy madaniyatini oshirish, fuqarolarda huquqiy bilimlarni shakllantirish va ularning huquqqa zid xatti-harakatlarga nisbatan murosasizligini kuchaytirishga qaratilgan samarali mexanizmlar va innovatsion usullar (masalan, raqamli texnologiyalardan foydalanish, huquqiy ta'limni bolalikdan boshlash) taklif etilgan. Xulosa qilib aytganda, huquqiy ongni rivojlantirish — demokratik, huquqiy davlat qurishning asosiy shartlaridan biri ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit So'zlar: huquqiy ong, huquqiy madaniyat, huquqiy ta'lim, qonuniylik, huquqiy tarbiya, fuqarolik jamiyati, huquqiy davlat, huquqiy bilim.

1. Mavzuning dolzarbligi

Bugungi kunda demokratik, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati qurish yo'lini tanlagan har bir mamlakat uchun fuqarolarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish asosiy strategik vazifalardan biri hisoblanadi. Jamiyatda huquqiy ongning yuqori darajada bo'lishi:

Qonun ustuvorligini ta'minlashning,

Korrupsiyaga qarshi kurashishning,

Fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini samarali himoya qilishning,

Fuqarolarning davlat ishlarini boshqarishda faol ishtirokini ta'minlashning eng muhim shartidir.

Huquqiy ongning past darajasi esa ijtimoiy nizolarning kuchayishiga, huquqbuzarliklar sonining ortishiga va davlat institutlariga bo'lgan ishonchning pasayishiga olib keladi. Shu nuqtai nazardan, huquqiy ongni shakllantirish va rivojlantirishning nazariy asoslarini va amaliy mexanizmlarini chuqur o'rganish g'oyat dolzarb ahamiyat kasb etadi.

2. Mavzuning o'rganilganlik darajasi

Huquqiy ong masalalari falsafa, sotsiologiya, psixologiya va yurisprudensiya sohalarida qadimdan o'rganilib kelingan. Jahon ilm-fanida (masalan, I. Kant, G. Gegel, G. Kelzen, J. Rols asarlarida) huquqiy tushunchalar va axloqiy mezonlarning o'zaro aloqasi tadqiq etilgan. Mustaqil davlatimiz huquqshunosligida ham huquqiy ong, huquqiy

madaniyat, qonuniylik va huquqiy tarbiya kabi tushunchalar bo'yicha fundamental tadqiqotlar olib borilgan.

Shunga qaramay, globalizatsiya, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va qonunchilikdagi islohotlar sharoitida huquqiy ongni shakllantirishning yangi, innovatsion usullarini topish va ularning samaradorligini amaliy jihatdan baholash masalasi hanuzgacha yetarli darajada o'rganilmagan.

3. Tadqiqotning maqsadi va vazifalari

Tadqiqotning maqsadi: Jamiyatda huquqiy ongni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslarini chuqur tahlil qilish hamda fuqarolarning huquqiy madaniyatini yuksaltirishga qaratilgan samarali amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar qo'yiladi:

Huquqiy ong tushunchasining mohiyati, tuzilishi va uning jamiyatdagi funksiyalarini aniqlash.

Huquqiy ongning rivojlanishiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillarni (ijtimoiy muhit, ta'lim tizimi, OAV) tahlil qilish.

Aholining turli guruhlarida (yoshlar, tadbirkorlar, davlat xizmatchilari) huquqiy ongni shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish.

Huquqiy ongni rivojlantirishga qaratilgan xalqaro tajribalarni (xorijiy mamlakatlardagi huquqiy ta'lim usullarini) o'rganish.

Olingan natijalar asosida O'zbekistonda huquqiy ongni oshirishning eng maqbul va innovatsion yo'nalishlari bo'yicha amaliy tavsiyalar berish.

I.1. Huquqiy ong tushunchasi va mohiyati

Asosiy funksiyalari:

Kognitiv (bilish) funksiyasi: Huquq normalarini, qonunlarni va huquqiy institutlarni bilish.

Regulyativ (tartibga soluvchi) funksiya: Xulq-atvorni qonuniy me'yorlarga muvofiq tartibga solish.

Aksiyologik (qadriyat) funksiyasi: Huquqiy qadriyatlarni baholash va ularga amal qilish.

Prognostik (bashorat) funksiyasi: Huquqiy xatti-harakatlarning oqibatlarini oldindan ko'ra bilish.

I.2. Huquqiy ongning tarkibiy elementlari

HO uchta asosiy elementdan tashkil topadi:

Huquqiy bilim (Ratsional element): Qonunlar, kodekslar, normativ-huquqiy hujjatlar va huquqiy jarayonlar haqidagi aqliy ma'lumotlar yig'indisi.

Huquqiy psixologiya (Emotsional element): Huquqiy hodisalarga nisbatan shaxsning his-tuyg'ulari, kayfiyati va emotsional munosabati (masalan, qonunga hurmat, adolatga ishonch, huquqbuzarlikni rad etish).

Huquqiy ideologiya (Qadriyat element): Huquqning maqsadi, ideali va qadriyatlari haqidagi chuqur nazariy g'oyalar (masalan, inson huquqlarining ustuvorligi, qonun ustuvorligi prinsipi).

I.3. Huquqiy Ongning Turlari

Shaxsiy (individual) huquqiy ong: Muayyan bir shaxsning huquqiy bilimlari va e'tiqodlari.

Guruhiy huquqiy ong: Ma'lum bir ijtimoiy guruh (masalan, talabalar, tadbirkorlar) uchun xos bo'lgan huquqiy qarashlar.

Umummilliy (ijtimoiy) huquqiy ong: Butun jamiyatga xos bo'lgan umumiy huquqiy tushunchalar va qadriyatlar.

Professional huquqiy ong: Yuristlar, sudya va huquqni muhofaza qiluvchi organ xodimlarining maxsus bilim va malakalari.

II. Huquqiy ong rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar

II.1. Ijtimoiy-siyosiy omillar

II.2. Ta'lim va tarbiya omillari

II.3. Individual-psixologik omillar

III. Huquqiy ongni rivojlantirishning samarali mexanizmlari (amaliy asoslar)

III.1. Huquqiy ta'limni isloh qilish

III.2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish

III.3. Fuqarolik Jamiyati Institutlarining Rolini Kuchaytirish

Xulosa

Olib borilgan tadqiqotlar natijalariga ko'ra, huquqiy ongni rivojlantirish jamiyat taraqqiyotining, adolatli va demokratik davlat qurishning ajralmas sharti ekanligi yana bir bor o'z tasdig'ini topdi. Huquqiy ong nafaqat huquqiy bilimlarni o'z ichiga oladi, balki qonunlarga hurmat, huquqiy qadriyatlarga sodiqlik va huquqiy faollikni ham qamrab oluvchi murakkab ijtimoiy-psixologik hodisadir.

Huquqiy ongni rivojlantirish – bu uzluksiz jarayon bo'lib, u nafaqat davlatning, balki har bir shaxsning, oilaning va jamoatchilik institutlarining birgalikdagi mas'uliyatini talab qiladi.

Faqat fuqarolarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish orqali mamlakatda qonun ustuvorligini to'liq ta'minlash, jamiyatda adolat tamoyillarini mustahkamlash va inson qadriini yuksaltirishga erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023. – 128 b.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (Yangi tahriri). – T., 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoni. "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". – T., 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 17-yanvardagi 39-sonli Qarori. "Bibliografik yozuvlarni rasmiylashtirish Qoidalari to'g'risida". – T., 2020.
5. Saidov A. X. Huquqiy madaniyat nazariyasi: monografiya. – T.: Adolat, 2018. – 320 b.
6. Odilqoriyev H. T., Usmonov N. H. Davlat va huquq nazariyasi. – T.: O'zbekiston yuridik nashriyoti, 2022. – 450 b.

7. Teshayev J. B. Huquqiy ong va huquqiy tarbiya muammolari. – T.: O‘zMU, 2019. – 180 b.
8. Xolmatov U. S. Professional huquqiy ongni shakllantirishning metodologik asoslari. – T.: TDYU, 2021. – 250 b.